

Илија КАЛАНОСКИ,

ПРИТИСОЦИ ЗА ИСЛАМИЗАЦИЈА НА СЕЛОТО ВЕВЧАНИ ВО XIX ВЕК

(Прилог кон проучувањето на исламизацијата во Македонија)

Подрачјето на Струшки Дримкол (според Филповиќ Охридски Дримкол¹) денеска му припаѓа на регионот на општината Струга. Струшки Дримкол се наоѓа расположен на источната страна на планината Јабланица и се протега во должина 5 — 7 километри спрема левиот брег на реката Црни Дрим и тоа од Беличка Планина на југ, кон Дебарска Котлина на север. Понатаму, овој Струшки регион се дели на две помали подрачја: Горни и Долни Дримкол (Струшки). Во продолжение, за да можеме накусо да зборуваме за населбите и населението на Горни Дримкол, односно, посеопфатно да се задржиме на населбата Вевчани и нејзините жители исто така накусо, со конкретни показатели, ќе го претставиме и реонот на Горни Дримкол како пошироко подрачје на кое е лоцирано селото Вевчани, зашто низ одот на вековите само Вевчани од сите селски населби во горни Дримкол ги надмина сите форми на семожниот притисок на Османлиите и нивните слуги и остана уникатна населба во процесот на исламизацијата, вака до денеска, без еден опфатен проверен жител во својата матична месност.

Реонот на Горни Дримкол се протега на површина од 9 697 хектари, која во однос на површината на целата Струшка област — 50 703 хектари, претставува големина од 19%²). На територијата на Горни Дримкол, во самото подножје на планината Јабланица или повисоко на подгорот на нејзината источна страна и тоа во положба од југ спрема северозапад се лоцирани селата: Октиси, Горна Белица, Вевчани, Подгорци, Лабунцишта и Боровец. Овие населби денеска сите се населени, освен селото

¹) Д-р Миленко Филиповиќ, Дебарски Дримкол, Скопје, 1939.

²) Евидентни показатели на Катастарската управа при Собранието на општина Струга од 1969 година..

Горна Белица, кое во времето од 1948 до 1961 година е напoлно напуштено и под дејство на природните сили ги губи сите белези на постоење, а во 1914 година имало 1 165 жител и добар развој на сточарството и трговијата.³⁾ Исто така, денеска не постои и селото Бигор, кое се простираше североисточно од селото Боровец каде што е денешниот извор „Бигор“, во тогашниот граничен појас меѓу Охридски и Дебарски Дримкол.⁴⁾ Според пописот од 1582 година на Охридскиот санџак, селото Бигор имало 20 домаќинства и 2 неженети, а било во состав на Охридска нахија⁵⁾.

Матичната месност на населбите на Горни Дримкол ја населуваат околу 10 248 жители, од кои 5 184 се Македонци муслимани и сите потекнуваат од домородното словенско македонско население.⁶⁾ Овие статистички податоци од 1969 година,⁷⁾ говорат за тоа дека денеска населбите во Горни Дримкол имаат тенденција на осетно наголемување бројот на нивното население, освен селото Вевчани во кое бројот на жителите има тенденција на опаѓање. Ваквиот мошне брз и постојан прираст на ова дримколско население се јавува како резултат на неговиот природен пораст, а не на доселување на одделни семејства од соседните или од други населби на Струшскиот регион. Инаку, во овие пет селски населби на Горни Дримкол (Октиси, Вевчани, Подгорци, Лабуништа и Боровец), прел осум децении, според една статистика во нивните книги од 1888 година, живеат 6 422 жители, сите Македонци, од кои 2 167 им припаѓаат на Македонците муслимани⁸⁾ (од муслиманската верска групација). И овие

³⁾ Крстан Попоски, Демографски движења, во публикацијата „Струга и Струшко“, Струга, 1970, с. 26.

⁴⁾ Д-р Миленко Филиповиќ, Дебарски Дримкол, Скопје, 1939, с. 133—134.

⁵⁾ Методија Соколовски, Лервенството во Охридскиот санџак во втората половина од XVI век. Годишен зборник на Филозофски факултет на Универзитетот — Скопје, кн. 19, Скопје, 1969, с. 179.

⁶⁾ „... авторите, кои се занимавале со овој проблем, се согласни со следното: прво, дека Македонците муслимани по своето потекло произлегуваат од оние словенски племиња кои во почетокот на VII век на нашата ера ја населиле Македонија. од кои половина во средните векови се изгратил македонскиот народ, кој се проникнување на капитализмот во Македонија пребрнал во втората половина на XIX век во македонска нахија. Второ, дека пред доаѓањето на Османлиите и примавњето на исламот биле христијани. Трето, дека исламизацијата врз нив не е извршена наеднаш, туку траела перманентно низ целиот период на османлиското владеење, икао во тој петвековен период имало моменти на масовна исламизација...“ Драган Танковски, Богомилско потекло на Македонците муслимани, „Нова Македонија“, Скопје, март 1971 година; Д-р Александар Матковски, Турчин Кокалески 1775—1863 (Прилог кон прашањето за создавање на селска, сточарско-трговска буржоазија во Македонија), Скопје, 1959, с. 71.

⁷⁾ Евидентни податоци од матичните служби на Месната канцеларија во селата Вевчани и Лабуништа.

⁸⁾ Ив. Ан. Миладинов, Албум на гр. Струга, Софија, 1930, с. 128-б.

презентирани показатели одат во прилог на тенденцијата на наголемувањето бројот на населението во Дримколската матична месност и дека населбите лоцирани на ова подрачје сите потекнуваат од постаро време. Меѓутоа, науката до денеска не дава точни податоци за годините на нивното создавање.

Гледано, од друга страна, како претпоставка може да се земе дека најверојатно населувањето или создавањето на овие населби на Горни Дримкол се совпаѓа со преплавувањето на Струшката област од припадниците на македонското словенско племе Березити (Брсјаци), кои овде дошле во групи од исток, преку Битолската област и регионот на Преспа. Веројатно тогаш, крајот на VI и почетокот на VII век, населбите на Горни Дримкол ги основале семејствата на македонското племе Брсјаци.⁹⁾ Ова, мислам, како претпоставка поскоро треба да се однесува само на новосоздадените населби, зашто според преданието и некои автори¹⁰⁾ треба да се почитува и претполагањето дека тогаш Брсјациите на ова Струшко подрачје нашле и некои напуштени урнатини од многу постари несловенски населби (Октиси). Нивните илирски или други жители, опфатени од паника пред експанзијата на Брсјациите ги напуштале населбите и барале ново засолниште во планинскиот подгор на планината Јабланица.

Југозападна Македонија конечно Турците ја завладале во крајот на XVI век. Според едни турски извори ова завладување го извршил проучениот турски војсководач Тимур Таш бег и неговиот претходник војсководач — освојувач Шахин Лала. Во почетокот пак кога почнала да се уредува турската власт, во Струшката област, прв административен управувач станал Чинд паша. Инаку, кога била извршена управно-територијалната поделба на целата покорена земја во санџаци, во 1582 година, подрачјето на Горни Дримкол кое ѝ припаѓало на Струшката област, сигурно влегло во состав на Охридскиот санџак, односно ѝ припаднало на Охридската нахија (каза)¹¹⁾.

Тогаш, веднаш по ова, отпочнала турската феудална експлоатација, како тежок товар врз грбот на дримското селско население. Така, тоа низ одот на вековите било должно, како и сите други во Охридската нахија, да ги плаќа семојните турски даноци, потоа, да ги снабдува освојувачите со земјоделски и сточарски производи, кои исто така, им биле одземани

⁹⁾ Д-р Душко Хр. Константинов, Струшко од античките времиња до привите децении на XIX век, во публикацијата „Струга и Струшко“, Струга, 170, с. 43.

¹⁰⁾ Проф. Димче Коцо, Културните споменици во Струга и Струшко, Струга, 1970, с. 326; Ристо Пљавковски, претполага за археолошките истражувања и наоди во месноста на селата на Горни Дримкол.

¹¹⁾ Д-р Душко Хр. Константинов, Турските освојувачи, во публикацијата „Струга и Струшко“, Струга, 1970, с. 47 и 48.

како данок во натура. Со сето ова, на подрачјето на Горни Дримкол, поголемата маса на селско население била доведена во положба до крајно економско исцрпување и во животна состојба кога едвај можела да врзува крај со крај. Тогаш населението, доведено во ваква положба, интересите на својот опстанок ги гледало во единствената можност, конечно да го прифати преверувањето.¹²⁾ Ова е и од причини што еден дел на дримското население вака наоѓало излез да ја премавне тешката економска беда — со избегнување на обврската за плаќањето на разновидните даноци и дажбини. Второ, исто така, еден помал дел од селаните добиваат и други бројни економски привилегии со кои го одржуваат сопствениот економски статус што порано го стекнале или наследиле во текот на постоењето на Империјата.

Инаку, каква решавачка улога има одиграно економскиот фактор во дримколските населби, во процесот на исламизацијата сосема јасно го согледуваме од примерот што со проверување не е опфатен ниту еден жител во селото Вевчани. Ова е вака и покрај тоа што во неговата непосредна близина од југ, север и запад се лоцирани селата Октиси, Горна Белица, Подгорци, Лабуништа и Боровец во кои има знатен број на жители опфатени со исламизацијата.¹³⁾ Како што се гледа, овде пресудна улога одиграла големата моќ на вавчанци за економски престиж и нивниот ваков постојан опстанок и тоа низ целото владеење на Османлиите. Тие веднаш не случајно прифатиле практика со

Села	Куќи	Македонци	Куќи	Македонци муслимани
Вевчани	326	2 307	—	—
Горна Белица	115	729	23	134
Октиси	110	713	95	598
Подгорци	62	472	60	474
Лабуништа	60	476	125	896
Боровец	45	287	30	199

¹²⁾ „Како резултат од влошената економска положба на селаните и намерите кои се јавуваат како последица од тоа ќе се јави и масовната исламизација во македонското село. Од крајот на XVI век до средината на XIX век од оваа исламизација ќе бидат опфатени повеќе групи од села. Најзначајни од нив се групите во околината на Дебар, (Струга — И. К.) Кичево...“ Д-р Галаба Паликрушева, Исламизацијата во Македонија, „Нова Македонија“, 1970, бр. 8505 с. 8; Љубен Лапе, Одбрани четива за историјата на македонскиот народ II, Скопје, 1953, с. 75; Д-р Александар Стојановски, Дервенџиството во Македонија, Скопје, 1973, с. 35.

¹³⁾ Ив. Ан. Миладинов, Албум на гр. Струга, Софија, 1930, с. 128-б. Според нуфузните книги од 1888 година:

заеднички средства да исплаќаат одделните видови давачки (што ги плаќале) во XIX век (воениот данок, плаќањето на „десетокот“ во пари, „вергијата“ и други давачки).¹⁴) И така поскоро ја избегнале неподносливата економска беда и нашле моќно оружје за премавнување на исламизацијата, пак во постојаната моќ на економскиот фактор. Исто така, во подоцнежните години кога пренаселеноста во Вевчани заземала поголеми размери и веќе се чувствуваа аграрна пренаселеност, вавчанци излезот во надоместувањето на моќта на економскиот фактор го гледале само во печалбарењето. Имено, тие масовно го прифатиле гурбетлакот, патувале по големото турско царство на Балканот (Романија, Србија, Далмација) во потрага на нов простор, да спечалат, а потоа повторно да се вратат во своето родно поднебје.¹⁵) По ваков пат, вевчанци, пак економски моќни, биле во состојба постојано да го прифатат и надминат секој вид на економски и политички притисок на турските феудалци од една страна и административната и полициска гарнизурa на Империјата, од друга страна.

Како што однапред утврдивме, Вевчани низ одот на вековите останало уникатна населба во процесот на исламизацијата во Горни Дримкол, до денеска без еден опфатен преверен жител во својата матична месност. Постојната мошне интересна изворна граѓа, иако потекнува од поновото време на Турската империја, многу говори за тоа. Имено, вевчанци ги надминаа сите семожни форми на притисоци и по цена на жртви не ја прифатија исламизацијата која што Османлиите ја спроведуваа во Македонија, меѓу другото и заради освојувачките цели на Империјата и опстанокот на нејзината централна власт лоцирана на огромното пространство што таа го зафаќаше на Балканот.

Веќе презентираниите показатели од втората половина на XIX век што ги наоѓаме во нуфузните книги, јасно говорат за тоа дека соседните населби во непосредна близина на Вевчани,

---

¹⁴) Искажувања на Кузман и Филип Дејкоски од село Вевчани според сеќавањата на нивните предци. Поедини вевчанци домашари трговци, (од семејството Калајџиевци) земјоделци и сточари (од семејствата Плушковци, Велковци) и некои печалбари (од семејството Дејковци) кои имале поголем углед и авторитет доаѓале на чело на селото. Тие вака во Вевчани претставувале и некаков вид на локална власт кои во наврати биле и официјално признавани од Турците. Цврсто убедени во тоа дека уште во почетокот треба да се оневозможи секој обид за исламизација во селото, оваа локална власт на месни луѓе, со заеднички средства кои се прибирале од помоќните вевчанци (трговци, печалбари, земјоделци, сточари) ги подмирувале давачките на немоќните селани, само да не го прифатат преверувањето под притисок на неподносливата економска беда: Д-р Александар Матковски, Гурчин Кокалески 1775—1863 година, Скопје, 1959, с. 17; Љубен Лапе, Одбрани четива за историјата на македонскиот народ II, Скопје, 1953, с. 70.

¹⁵) „Вевчани годишно го напуштале дури и по 320 души-печалбари“. Илија Каланоски, Вевчани во НОВ и Револуцијата, Вевчани, 1970, с. 11.

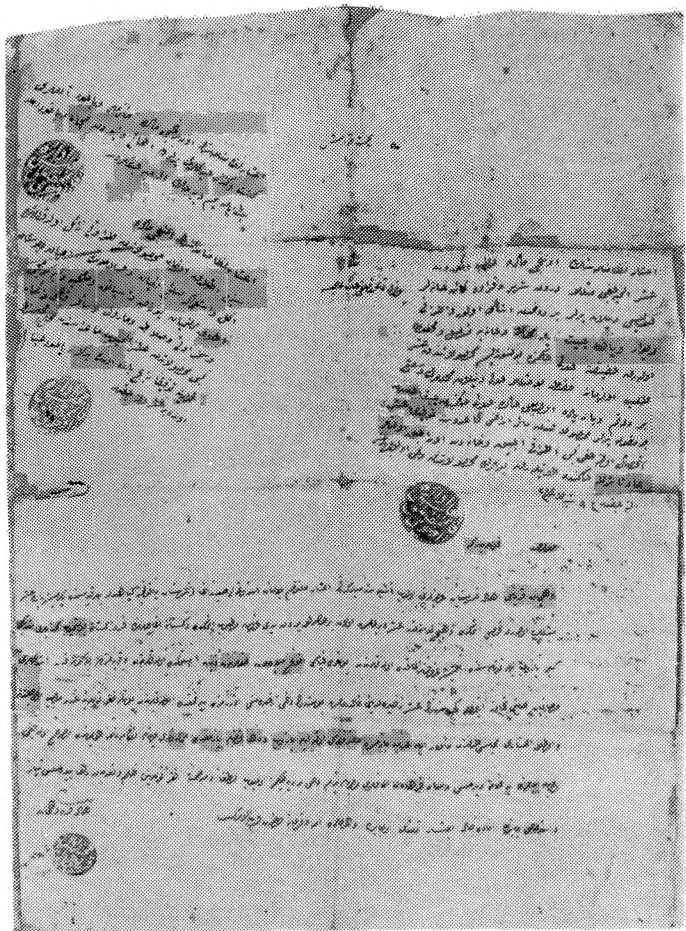
од југ Октиси, од југозапад Горна Белица и спрема север Подгорци, во знатен дел се опфатени со исламизација. Според некои автори¹⁶⁾ тој исламизиран дел создава силна база за натамошно развивање и остварување на исламизацијата во зависност од економските и политички прилики, роднински и пријателски врски, како и непосредното соседство. Ова претполагање, се разбира, е основано. Меѓутоа, за Вевчани тоа прави исклучок. Имено, на вевчанци периферната положба на веќе создадениот исламизиран дел кај соседите нема пресудно влијание на покретување процес на проверување, ниту пак сето тоа ја изменило животната клима во Вевчани. За ова село на Горни Дримкол и во нуфуните книги од 1888 година е запишано: 326 куќи, одседнати со 2 307 жители и сите се Македонци од православната верска групација.

Исто така, и другите пишани документи и народното предание говорат мошне интересно за тоа како вевчанци излегле на крај и со сите други видови засилен притисок за исламизирање во нивната матична месност. Тие редовните даноци и сите други вонредни селски дажбини на Портата ги исплатувале со заеднички средства прибрани од економско помоќните селани, но не прифаќале да плаќаат измислени нови и сè понови даноци на турските службеници и собирачите на даноци, зашто тие поставувале спротивно на постојните турски законски одредби. Сега вевчанци за да излезат на крај со ваквиот вид засилен притисок применувале практика на пасивен и активен отпор, по пат на писмени претставки, молби, до протести, кои ги доставиле до турскиот великодостојник во Струга и Охридското кајмакство. Ова го дознаваме од досега веќе одгатнатите документи од првата половина на XIX век. Да прочитаме еден од нив.¹⁷⁾ Со предната

---

¹⁶⁾ Д-р Галаба Паликрушева, Исламизацијата во Мала Река (одбранета докторска дисертација во ракопис); Драган Ташковски, Богомилското движење, Скопје, 1949; Јован Ф. Трифуновски, За торбешите на поречието на Маркова Река, Годишен зборник на Филозофски факултет во Скопје, 1951, кн. 4; Димче Стојанов-Мире, Колонизацијата и исламизацијата во Македонија, Просветно дело, Скопје, 1955, XI, 5-6.

¹⁷⁾ „... Се претставува дека закупувачот на ушурите на оваа благородна година Хајдар Ага од Струга и христијанинот Јаковче, за секоја ока од несусената зелена трева наплатуваат по дваесет парчиња на име ушур. Според тоа истите побаруваат по седум грошеви за секоја површина, рамна на една рога, а за која досега никогаш не бил платен ушур. Годинава костените немаат ниту парче плод, а споменатите регистрираат како што саќаат, и за секое костеново стебло земаат по шест грошеви. Споредувајќи на истите, тие за секаков вид на овошјето побаруваат повеќе од она што им следува. Освен тоа, досега предизвиканите расходи од нивна страна ја надмизала секоја норма. Гореспоменатите во изминатата година ги немаат пренесено собраните ушурски житараци. Бидејќи и годинашните ушури се оставени во наши (нивни) раце тие со тоа ги оштетуваат овие ваши слуги. Иако пред одредениот службеник, испратен од страна на меџлисот (некои) од ушурите се пресметани со коли, истите, закупувачите ги пресметуваат со оки, а пишуваат и повеќе. Пора-

Факсимил од претставката на жителите од селото Вевчани, до Високата службена канцеларија на Охридското кајмакство

претставка жителите од селото Вевчани, преку својот прв мухтар, со молба, направиле обид на отпор бидејќи биле изложени на злосторства, зашто тоа не се правело со селаните од соседните села и зашто сето тоа било спротивно на постојните законски уредби на Царството. Меѓутоа, дали вевчанци по ваков пат ја оствариле поставената цел, јасно се гледа од нивните наредни преземања, по пат на протести, со остар обид, да се ослободат од самоволијата на собирачите на даноците. Поместуваме фрагмент на еден од нив што потекнува од 1842 година.

„Ако и понатаму собирачите на данок не се придржуваат кон законите на Портата, ние здружено со пушките што ги имаме ќе се бориме против нивното беззаконие и нема да дозволиме тие своеволно да ги зголемуваат даноците.“¹⁸⁾

Овој ултиматум го упатиле вевчанци, преку својот селски старешина, до турскиот великодостојник во Струга. Тие, веќе, сега организирано барале заштита од повисоките органи на официјалната турска власт лоцирана во нивниот вилает. Ова претставува пример на обид за отпор, голема смелост на ропска непослушност и храбар чекор против неправдата.

Врз основа на досега реченото, се претполага дека на Османлиите нема да им тргне од рака во Вевчани да прифатат и да ангажираат верски мисионери кои би го започнале процесот на исламизацијата во неговата матична месност и понатаму активно би учествувале во проверувањето на своите соселани. Во врска со ова последново, наполно останал неуспешен и обидот што тие го направиле меѓу главатарите на селото, кои во некоја мера претставувале и некаков вид на локална власт, зашто за ова однапред било договорено дека семожниот притисок и заплашување на турската полиција нема да се премавнува со примање на исламот, туку пак со оружјето на економскиот фактор (подмитување, фалсификување) и најпосле како последен обид на

ди (сето) тоа станавме принудени да покажуваме смелост, и да се обратиме со молба, до нашите раце да биде доставен еден извод од прописите на Царскиот закон. Молиме да укажете милост, како би биле спасени овие сиромашни слуги од зулумот и угнетувањето на горе спомнатите. Ние не би имале никаква забелешка кога и од нас би биле земани наплагените количини како во другите села. И во однос на оваа работа, и во секој случај поведувачето припаѓа на неговата екселенција, надлежниот за оваа работа. Жителите на село Вевчани. Штембил: Првиот мухтар на село Вевчани“.

Евидентни документи од Историскиот архив во Охрид; Факсимил на претставката од жителите на село Вевчани, до Високата службена канцеларија на Охридското кајмакамство.

¹⁸⁾ Ц. Стефанов, Низ пожелтените страници на стари документи, Охрид, 1962, во весникот „Нова Македонија“; Документи од Историскиот архив во Охрид.

отпор цената на жртвувањето на самиот себе. Значи, гледано воопшто, вевчанци личниот интерес не го гледале во проверувањето. Нивната крајна цел била да гладуваат, да се жртвуваат но да не ја менуваат својата вера.

Вакви примери на кинене на ропската послушност и кревањето на гласот против неправдата и по цена на својот живот, во Вевчани, во годините на XIX век, се одиграле повеќе. Според народното предание такво било саможртвувањето на вевчанскиот селски главатар Наум Плушков. И по семожниот притисок што се вршел врз него и страшните заплашувања што ги презела турската полиција, тој најенергично одбил да потпише документ за исламизирање на 40 вевчанци, свои соселани, и да биде првиот проверен во своето село.¹⁹⁾ По ова, едно утро, вевчанци го нашле Наум обесен на еден дрен во месноста на селото.²⁰⁾ Тогаш навистина извршителот на овој свиреп злостор останал анонимен, но не и причините за жртвувањето на еден чесен живот, на виден селски старешина.

Вака поскоро и сите други вевчанци, кои по еден или друг основ, небаре, се наоѓале во служба на Империјата застанувале на пат за пресметка со веќе засилениот притисок. Имено и честите навлегувања во селото и селскиот синор на албански араамски тајфи, речиси, внесувале клима на страв и несигурност во секојдневниот живот на ова население. Араамите пљачкосувале цели стада овци и говеда, ги ограбувале куќите и целиот плен го префрлувале преку планината Јабланица во Албанија, а со тоа ја оневозможувале секоја трага за потера. Исто така, пљачкашките тајфи (во Дримкол уште ги викале качаци, араамии) вршеле и чести убивања само да ја остварат планираната пљачкашка акција.²¹⁾ Со цел да ги заштитат своите соселани од честите пљачки и грабежи, на пат за пресметка застанале вевчанските фариини,²²⁾ кои биле организирани во привремени наоружени чети со единствена цел — да вршат стражарска служба, односно да бидат заштитен појас во овие предели каде што продирале араамите. Вака, на еден начин, Османлиите ја остварувале својата намера и тоа дека со фариите како одбранбен појас, го ослободувале својот воен потенцијал наменет за овие цели, за да го ставаат

---

¹⁹⁾ Според кажувањето на Кузман Дејкоски од село Вевчани. Овој настан го потресло целото село. Многу стари луѓе биле очевидци на овој свиреп злостор. Тие се потсетувале со гордост на големата храброст и преданост на селото на својот бестрашен главатар.

²⁰⁾ Јован Поповски, Дримколски записи, Скопје, 1971, с. 25.

²¹⁾ Исто, с. 33.

²²⁾ Во Историскиот архив-Охрид е евидентиран документот за барањето и одобрието за формирање на вевчанската чета фариини. Документот го сочувале браќата Филип и Кузман Дејкоски, напредни печалбари од село Вевчани, внуци на Јанкула Дејков, главатарот на вевчанската чета фариини.

во воени акции за угушување или оневозможување на масовните бунтови на селаните против Царството.

За сето ова народното предание во село Вевчани вели дека вевчанските фарии своето оружје чесно го употребувале за заштита на своите соселани и другите жители во населбите на Горни Дримкол, зашто на оваа почва често биле присутни арамиски тајфи од чии наврати пропиштеле сите жители во Дримколскиот крај. Исто така, фарииите преземале и организаторски чекори, ги прибирале опљачканите селани во групи и оделе во потера по арамите. Меѓутоа, сето ова се плаќало и со жртви. Една ноќ Јанкула Дејков, главатар на вевчанските фарии, бил опколен од пљачкашките тајфи во својот дом во село Вевчани. Овде жртва на пушчената пресметка била неговата мајка Сава.²³⁾

Како што кажавме, Османлиите во Вевчани не успеале да прифатат едномисленици за наметнување на исламот и да бидат потпора за натамошно остварување на политиката за проверување на своите соселани. Меѓутоа, тие успеале да исламизираат знатен дел на населението во соседните села, кое како база, процесот на проверување во Вевчани, исто така е немоќно да го започне и понатаму да го развива. Значи, вевчанци сосема успешно го совладале и притисокот, кој не често, но во одделни силни наврати доаѓал од периферните соседни села. За ова говорат и некои сочувани турски документи. Според нив, вевчанци се зафатиле за една мошне значајна мисија и тоа на долг пат, па дури до Цариград и не дозволиле питомите пасишта на нивниот синор да се доделат како економски стимуланти за нови проверувања, токму во тие соседни села. Имено, заради ова во 1820 година избувнува спор меѓу жителите на село Вевчани и Горна Белица. Овој спор го свртел вниманието и на Портата во Цариград. Сочуваните мошне интересни 11 турски берати многу нешто одгатнуваат за овој единаесетгодишен меѓуселски спор. Според нив предмет на спорот е меѓуселскиот синор и широките питоми пасишта на овој предел на планината Јабланица.

Отако жителите на селото Вевчани и Горна Белица не можеле да се спогодат, спорот стигнал за решавање дури до Портата во Цариград. Тој во првите години на решавањето завршувал во полза на селаните од Горна Белица. Меѓутоа, вевчанци незадоволни од ваквото решавање, спорот го одложувале цели

---

²³⁾ За ова раскажува Филип Дејкоски, внук на Јанкула Дејков. Според него, вевчанските фарии биле заштитници и на целото притиснато и заплашено население од Дримколските села. Еднаш тој во село Јабланица кога ја градел гробницата за починатите на семејството Гурчиновци, во разговор со домаќините, станало збор и за вевчанските фарии. Кога домаќините разбрале дека Филип е потомок на семејството Дејковци, за целото време на престојот тој бил посебно почестен гостин, зашто неговиот дедо Јанкула, како главатар на вевчанската чега фарии, бил заштитник на Гурчиновци и на целото село Јабланица од пљачкањата на качаците.

11 години. Портата за решавањето на овој спор лично интервенирала само со 3 берати, а останатите 8 по нејзина наредба ги издал Битолскиот валија. Така, вевчанци во процес, воден 11 години, со единаесеттиот брат го добиле спорот и тоа без никакви отстапувања од селскиот синор.²⁴⁾

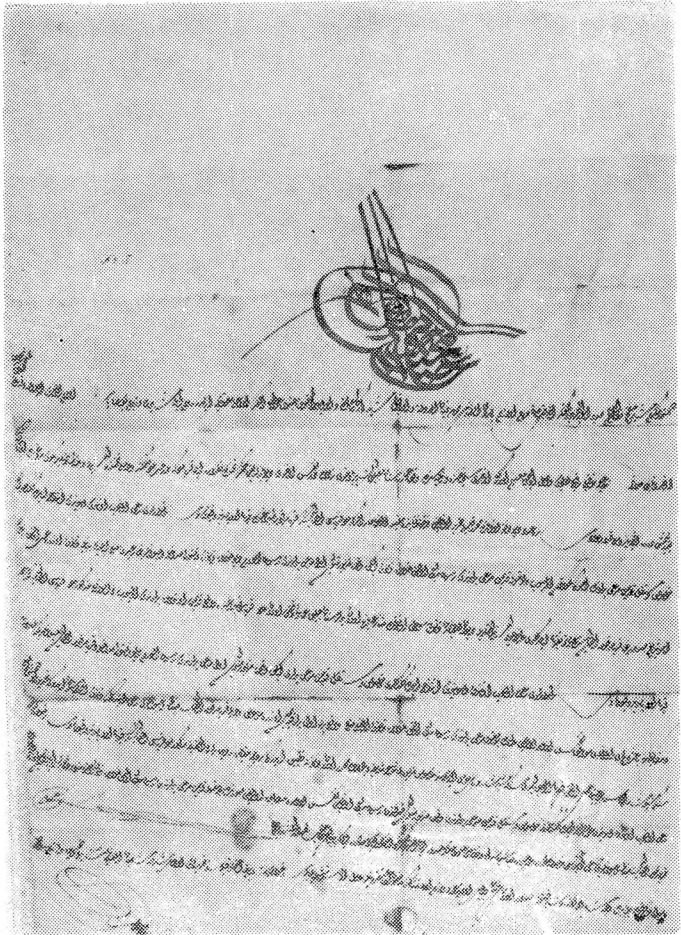
Исто така, за исходот на спомнатиот спор зборува и вевчанското народно толкување. Според него, за решавањето на спорот е пресудна мисијата на попот Наум Попов до Портата во Цариград. Оваа мисија вевчанци сериозно ја организирале. Тие за нејзиното успешно остварување прибрале 300 турски лири, зашто тоа не било првиот десор да ги подготвуваат акците и од економска страна. Вака вевчанци попот Наум го правеле силен и со моќта на економскиот фактор. Тој убаво го познавал и турскиот јазик, и уште преоблечен во руво на оца заминал на долг пат во Цариград. Таму, во Портата, подмитил повеќе турски високи службеници и така успешно ја извршил задачата што му ја довериле неговите соселани. Имено, единаесеттиот брат бил издејствуван така што со него бил завршен меѓуселскиот спор и тоа во корист на вевчанци. Исто така, според преданието, попот Наум во Портата во Цариград, случајно се сретнал со неговиот земјак Китко Дамов кој држел одговорно место во редовите на високите турски службеници во Портата.²⁵⁾ Сето ова мошне придонесло во издејствувањето на последниот пресуден брат, со кој се направило крај на отстапувањето на вевчанскиот синор како економски стимуланс за нови проверувања во соседните села.

Ваквите мерки на применетата практика за пасивен и активен отпор со цел да се спречи секаков обид за исламизација на селото Вевчани биле наполно успешни. Според сите досегашни сознанија, кои се темелат врз преданието, во селото, во средината на XIX век, се врши проверување само на двајца членови од едно исто семејство и тоа брат и сестра, Сандре (Осман) Алулов (Кацов) и неговата сестра Стефана (Велезарка). Имено, братот Сандре кој долги години поминал во соседните села, во средина на проверени Македонци, носен од нивното влијание го прифатил исламот и избрал постојано место на живеење во селото Октиси меѓу припадници на муслиманската верска групација. Пара-

---

²⁴⁾ Евидентни документи на Историскиот архив во Охрид: Факсимил на еден од единаесетте берати за меѓуселскиот спор на жителите од селата Вевчани и Горна Белица; Ц. Стефанов, Низ пожелтените страници на стари документи, Охрид, 1962, во весникот „Нова Македонија“.

²⁵⁾ Искажувања на Аргил Велкоски и Горѓија Бубаноски од селото Вевчани. Според нив во мисијата до Портата во Цариград, попот Наум го добил прекарот „мали оца“. Сето ова што го прават вевчанци има единствена цел, за да биде загатка, да се помни и пренесува, како е можно тоа: големиот поп да биде мали оца. А за вевчанецот Китко Дамов велат, дека како гавас-каваз ов Портата, во Цариград, тој во многу му се нашол на попот Наум за добивањето на пресудниот единаесетти брат.

Факсимил на еден од единаесетте берати за меѓуселскиот спор
на жителите од селото Вевчани и Горна Белица

лесно со ова Сандре вршел притисок за да го примат исламот и членовите на неговото семејство. Така, сестра си Стефана ја за-солниа во селото Велешта, каде што под притисок ја мажи и ја проверува. Вториот брат, Косто Алулов, за да ги избегне судири-те со својот брат и секојдневните притисоци за прмањето на ис-ламот, тргна во потрага на нов простор за живеење и го нашол во градот Русчук.²⁶⁾

Ова поединечно проверување на двајцата вевчанци не се од-играло во селото. Тие Вевчани го напуштиле неисламизирани, а кога веќе ја промениле верата ги прекинале сите натамошни од-носи и врски со вевчанци, сигурно заради направената грешка и евентуалниот презир што го очекувале. Веднаш по примањето на новата религија, нивната материјална и животна положба во многу не се изменила, иако во првите години како привилегија добиле знатно подобри услови за живот.

Сите тројца членови на семејството Алуловци, Вевчани го напуштиле без создадено потесно семејство. Тоа го создале непо-средно по мигрирањето во соседните села и во градот Русчук. Така, братот Сандре (Осман) оформил потесно семејство во село-то Октиси, во средина на проверени Македонци и сите негови по-томци ги задржале белезите на македонското национално битие, а припаднале на муслиманската верска групација. Сестрата Сте-фана (Велезарка), мажена во селото Велешта во средина на на-селение кое ѝ припаѓало на албанската нација, напoлно ги из-губила белезите на своето национално битие и нејзините потом-ци ѝ припаѓале на албанската етничка група. Вториот брат Косто Алулов се населил во градот Русчук и овде тој за целиот свој живот ги задржал сите белези на своето македонско нацио-нално битие.

Вевчанци, најдени во периферна положба на соседните се-ла, во кои во наврати интензивно или послабо продолжувал про-цесот на исламизацијата, не ги прекинале врските и односите со соседите. Тие биле мошне сигурни во тоа дека спречувањето на проверувањето во нивната средина не било резултат на личното запаѓање во тотална изолација спрема непосредната околина, а и тоа што со соседните села, порали тековите на природниот про-цес, било не можно да не ги задржат сите роднински, крвни и соседски односи. Затоа колку што повеќе минувало времето, вев-

---

²⁶⁾ Според кажувањето на Милан Алуловски, учител од село Вевчани, кој му го пренесле неговите претци. Тој како учител во селото Октиси, еднаш до-шол во немила расправија со родителот Целадин Дервишоски поради нередов-носта во училиштето на неговото дете. Тогаш Целадин му рекол дека тие двај-цата треба со убаво да се разберат зашто биле фис. „Јас сум син на Осман Дервишоски, а тој бил Сандре Алулов“, вака Целадин ја објаснил нивната бли-скост од минатото. Впрочем, му сугерирал на Милан да ја праша својата баба, зашто таа знаела многу повеќе за потурчувањето на Сандре (Осман) и за него-вото преселување во селото Октиси.

чанци сè повеќе се отворале и спрема исламизираните соседи и воопшто спрема сите други во непосредната околина, зашто и тие не се држеле понастрана, така што и покрај прифаќањето на новата религија, постојано останале приврзани и доследни на својот матичен национален организам. Исто така, и спрема соседното село Ведешта и пошироко спрема другите населби од албанска национална припадност во Струшко, вевчанци не биле изолирани и покрај тоа што тие ѝ припаѓаат на муслиманската верска групација, зашто низ ропските векови на Османлиите, сите тие низ тој развоен пат ги почувствувале маките и нивната судбина тесно била поврзана во тешкото и црното минато. И тогаш во вековите на турското ропство робувањето и бедата, жртвите и радостите останале неразделни придружници на нивниот живот.